

(مجموعه آشنایی با نهج البلاغه)

(جلد چهارم - مجلد اول)

فرهنگ معارف نهج البلاغه

جلد اول (از خطبه ۱ تا ۲۰۹)

انتشارات فراموشی

(فرهنگ معارف نهج البلاغه)

سرآغاز

۱- پیشگفتار

۲- سخن مجموعه آشنایی با نهج البلاغه

۳- مقدمه آیه الله محمد تقی جعفری (ره)

۴- ضرورت پردازش نوین منابع روایی

بسم الله الرحمن الرحيم

• پیشگفتار

پس از آغازین لحظه هایی که فکر نورانی سید رضی (ره) در برتو کلمات وحی گونه حضرت مولی الموحدين اميرالمؤمنين (ع) مجذوب معارف گراسنگ علوم علوی شد و با همتی والا، نهج البلاغه را سامان داد که چون خورشیدی در فضای علم و ادب همواره می درخشد تا کنون اقدامات فرهنگی، تحقیقاتی، آموزشی فراوانی بر محور این کتاب تحقق یافت که جان و جهان را رنگ معنویت زد، و دل های آماده را به پرواز در آورد و جان های تشنه را سیراب کرد.

برخی با نادیده گرفتن نهج البلاغه دمساز شده و در حد و مرز الفاظ و کلمات و لغات آن زانو زدند.

و بعضی در دریای معارف آن غوطه ور گردیده شرح و تفسیر جامعی بر آن نوشتند و یا با تفسیر موضوعی به برخی از موضوعات مهم پرداختند. و بسیاری با ترجمه و تفسیر کتاب های راهنما، به معرفی علوم علوی موجود در نهج البلاغه کمک کردند.

نهج البلاغه را در برتو شعبات و شاخه ها شناسانند.

ضرب المثل های نهج البلاغه را به آرایه های زیبایی گذاشتند.

اسناد و مدارک و رجال و راویان آن را مورد شناسایی قرار دادند. اما با پیشرفت علوم و گسترش فنون پژوهشی و پدیدار گشتن انواع خلاقیت ها و ابتکارات بشری، و ظهور نیازمندی های نوین بشری، کار فرهنگی دیگری ضرورت داشت تا جوامع اسلامی، و نسل جوان تشنه معارف و علوم علوی را با به پای زمان و نیازهای بشری به آستان نهج البلاغه بکشانیم. تا ثابت شود که:

نهج البلاغه به نیازهای نوین انسان ها پاسخ می گوید.

و همانند قرآن کریم از جامعیت مطلوبی برخوردار است.

و چون از دل مولی سخن برخاست، بر دل می نشیند.

و چون هماهنگ با فطرت بشری است، همواره درمان دردها و دل کشای بن بست ها و مشکلات انسان عصر فضا است.

این کار مهم، پژوهشی عمیق را می طلبد تا گرهی در تمام ابعاد این دریای بی کران و شگفتی آور شنا کنند.

هم به ظواهر الفاظ و عبارات توجه نمایند

و هم در عمق و ژرفای کلمات بیندیشند

هم سیستم ارتباطات الفاظ و معانی را کشف و شناسایی نمایند و هم بیرون و درون کلمات را بکاوند

هم بر مجموعه معارف نهفته در این کتاب، قالب های زیبایی ببوشانند و هم تقسیم بندی های ضروری را تحقق بخشند.

با اینکه ابعاد گوناگون الفاظ را می یابند، ابعاد گوناگون معانی را نیز از یاد نبرند و از باب اینکه: «مشک آن است که خود بیوید» دور از هرگونه رمز و کنایه و استعاره و تحلیل و تفسیر نقل به معنا و برداشت های گوناگون، معارف نهفته در نهج البلاغه را بشناسند و بشناسانند.

گروهی در سالیان طولانی با همت های والا و با عشق و شوری که نسبت به حضرت امیرالمؤمنین (ع) داشتند به این کار عظیم توجه کردند که هم اکنون بر بلندای قله آن عطر گلستان علوی را می بویند و مناظر زیبای بی نظیر آن را مشاهده می کنند و ره آورد سالیان طولانی تحقیق را به نام فرهنگ معارف نهج البلاغه به تشنگان حقیقت تقدیم می دارند.

امید که راه گشای پژوهشگران تشنه علوم الهی و راهنمای دلدادگان حضرت مولی باشد، که در این جهان با کلمات او سرمست گردند و در آن جهان از دست مبارکش آب زلال کوثر بنوشند، در اینجا تذکر چند نکته ضروری است:

اول - هدف تدوین فرهنگ معارف نهج البلاغه

هدف ما در این پروژه فرهنگی، استخراج علوم و فنون و معارف نهفته در خطبه ها، نامه ها و حکمت هاست.

معارف و مطالب هر خطبه ای، در همان جایگاه خاص خودش، دسته بندی و قالب ریزی شده است که کاری به معارف نهفته در سراسر کتاب نداریم تا محققان و اساتیدی که می خواهند:

الف - شرح و تفسیر جامع به ترتیب خطبه ها و نامه ها و حکمت ها داشته باشند.

ب - نهج البلاغه را از آغاز تا پایان بخوانند.

ج - مطالب هر خطبه و نامه و حکمت را در جایگاه خویش بیابند.

به آسانی در تحقق آرمان خود موفق باشند.

گرچه پیگیری یک موضوع در سراسر نهج البلاغه نیز ارزشمند و یک کار تحقیقاتی لازمی است اما:

«این زمان بگذار تا وقت دگر»

(در دائرة المعارف بزرگ نهج البلاغه این کار را انجام داده ایم)

هدف ما در این طرح عظیم تحقیقاتی، همگانی نمودن استفاده از معارف نهج البلاغه است تا همگان بتوانند معارف نهفته در نهج البلاغه را در قالب های گویا و زیبا بیابند، و متناسب با مشکلات و نیازهای مردمی و اجتماعی خود به کار گیرند.

دوم - مراحل تدوین

- ۱- مطالعه و فهم درست الفاظ و عبارات.
- ۲- مطالعه ترجمه ها و شروح موجود برای کشف انواع برداشت ها.
- ۳- استفاده از معجم المفهرس و دیگر فرهنگ ها برای گسترش معانی و معارف نهفته در قالب الفاظ و عبارات نهج البلاغه.
- ۴- فهم درست متشابهات و ضرب المثل ها.

۵- فهم درست فرازهای مشکل نهج البلاغه با روش های حل تضادهای ظاهری (علم تعادل و تراجیح)

۶- ایجاد ارتباط صحیح بین عبارات و معانی و معارف نهفته در کتاب.

۷- قالب ریزی معانی و معارف نهج البلاغه.

که وقت فراوانی گرفت تا برداشت ها در قالب صدها و هزاران فیش تحقیقاتی، مراحل پژوهشی را گذرانده و در برتو فهرست های کلی و جزئی عرضه شود.

مدتی این مثنوی تأخیر شد / مهلتی بایست تا خون شیر شد

۸- سازماندهی عناوین کلی و جزئی

عناوین ریز مربوط به عناوین کلی، هر کدام در جایگاه خاص خود قرار گرفته و سیستم بحث در یک خطبه یا نامه یا حکمت نهج البلاغه از نظم منطقی قابل قبول برخوردار است.

از این رو در خطبه ها و نامه ها و حکمت های کوتاه، کار استخراج معانی و قالب ریزی و سازماندهی عناوین و موضوعات به گونه ای روان و آسان انجام پذیرفت که نظم برتبی الفاظ نیز رعایت شد.

اما در خطبه ها و نامه ها و حکمت های طولانی کار استخراج و سازماندهی و قالب ریزی معارف نهج البلاغه، به گونه ای موضوعی و منسجم تر انجام گرفت که یک موضوع در سراسر یک خطبه به کمال رسید تا از هرگونه پر گوئی و تکرار دلالت او پرهیز کنیم. و باید اعتراف کنیم که:

اینهمه گفتیم لیک اندر بسیج / به عنایات خدا هیچیم هیچ

این کار عظیم، بدون توجه حضرت امیرالمؤمنین (ع) به انجام نمی رسید و شور و عشق پدید آورندگان تداوم نمی یافت.

آری آن اول مظلوم تاریخ اسلام خواست و توجه کرد، و ما ابزارهای بی اراده و هیچ را به کار گرفت و مشمول الکاف خفیه خود فرمود که در سالیان طولانی، پژوهش و استخراج عناوین تداوم یابد و توقف نپذیرد تا هم اکنون میوه های شیرینش به بار نشیند.

در پایان کار با این حقیقت از جان و دل آشنا شدیم که:

به درّه گر نظر لطف بوتراب کند / به آسمان رود و کار افتاد کند

و آخرین کلام آنکه در این کار عظیم، هیچ وقت ادعا نداریم همه معارف نهفته در نهج البلاغه را استخراج کردیم، این کار تنها یک قدم کوچک به سوی کلمات نورانی حضرت امیرالمؤمنین (ع) است که فرمود:

ان کلامنا صعب مستصعب

(همانا سخنان ما مشکل و به زحمت اندازنده محققان است)

ما خواسته ایم تنها دریچه ای به گلستان همیشه معطر نهج البلاغه باز کنیم. امید که دیگر محققان و پژوهندگان این راه پر رهرو نگاهدارند و کاستی های کار ما را برطرف سازند.

آمین

محمد دشتی